

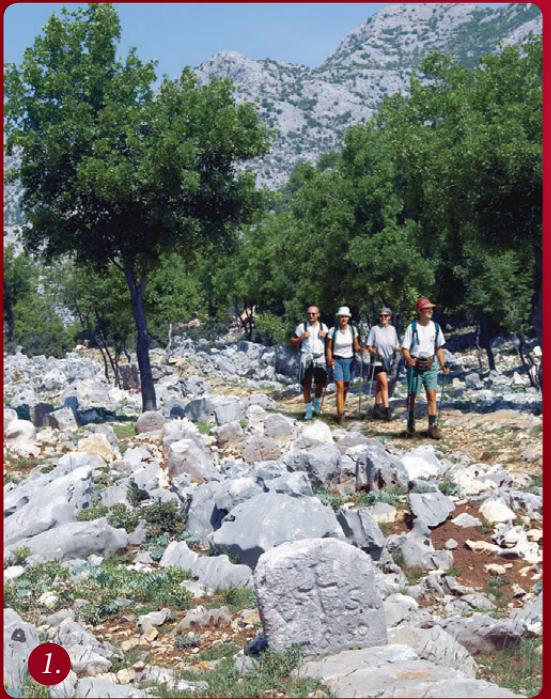
hr Navelebitskim prijevojima, užvisinama i čistinama, uz planinske putove, smještena su *mirila*, pogrebna spomen znamenja izradena u kamenu.

Nastajala su u doba kada se živjelo i umiralo u velebitskim zaseocima (17.- 20. st.), a preživljavalo uglavnom od stočarstva. Čuvaju uspomenu na pokojnike preminule na planinskim obroncima, koje se moralo prenositi do seoske crkve i do groblja na kojem ih se pokapalo. Na tom teškom putu bilo je dopušteno zaustaviti se, odmoriti i pokojnika spustiti na tlo samo na jednom mjestu - mjestu pokojnikova posljednjeg pozdrava sa Suncem. Na tom mjestu nastajalo je *mirilo* - mjera (mira) pokojnika označena uzglavnim i podnožnim kamenom, popločenjima između njih, te

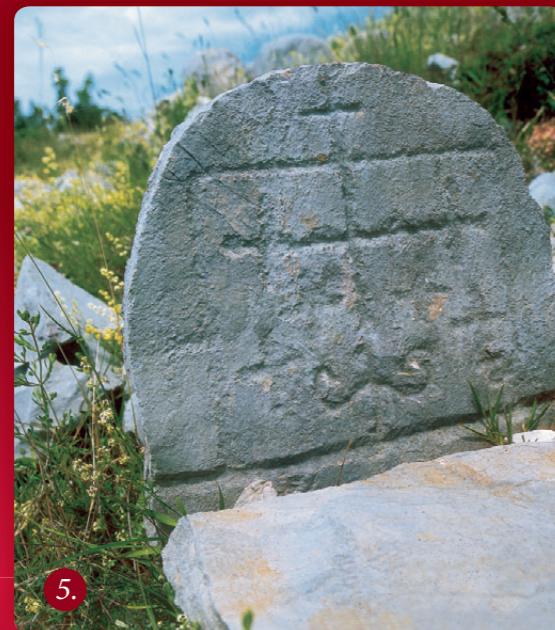

2.

simbolima u plitko urezanom reljefu uzglavnog kamena. Štovala su se i posjećivala više od samog groba u kojem je tek "tijelo, bez duše koja je ostala na *mirilu*". Mistični likovni prikazi na uzglavnicama, među kojima su najčešći križ i solarni krug, upućuju na kontinuitet umjetničkog ukrašavanja od pretpovijesnih kultura, preko ranog kršćanstva i ikonografije stećaka, dok su natpsi rijetki i pripadaju novijem vremenu. Kao kamene oznake jedinstvenog pogrebnog kulta, mirila nam prenose običaje, način života i stvaranja cijelog jednog vremena.

1.

5.

stehenden Steins gekennzeichnet ist. Sie wurden mehr verehrt und häufiger besucht als das Grab, in welchem sich lediglich "ein Körper, ohne Seele, welches auf dem *Mirilo* geblieben ist", befindet. Mystische bildnerische Darstellungen auf den vertikalen Steinen, unter welchen sich am häufigsten ein Kreuz und ein Solarkreis befinden, weisen auf eine Kontinuität der künstlerischen Schmückung von vorgeschichtlichen Kulturen über die frühchristliche Zeit und die Ikonographie der Grabsäulen hin, während Inschriften eine seltene Erscheinung sind und eher der neueren Zeit angehören. Als Steinennzeichen eines einzigartigen Begräbniskultes überliefern uns *Mirila* die Sitten, die Lebensgewohnheiten und die Schaffung einer gesamten Zeit.

6.

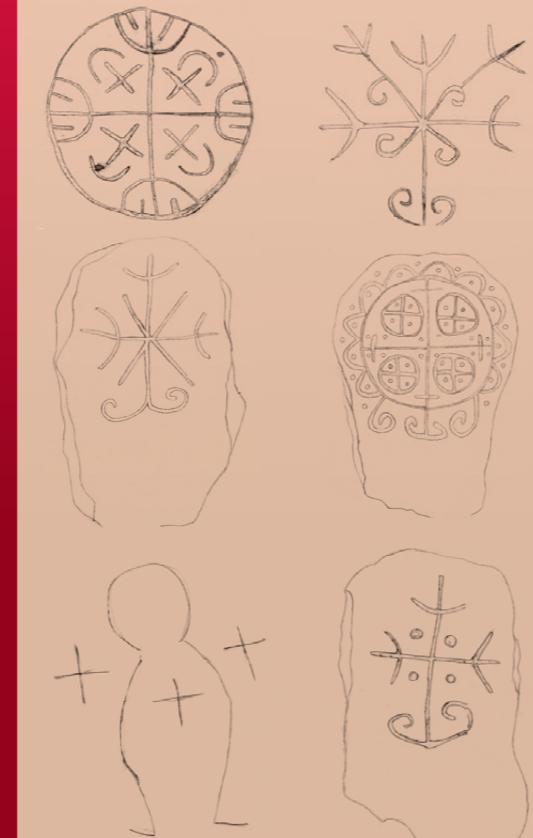
gb *Mirila*, stone monuments to the departed, can be found along the mountain paths, passes, elevations and clearings of Mt. Velebit.

Mirila date from the times of the Velebit hamlets (17th-20th centuries), that mainly survived from animal husbandry. They preserve the memories of persons who died on the mountain slopes and had to be carried to the village church and then to the cemetery where they were buried. On such arduous journeys, it was only permitted to stop, rest and place the deceased on the ground in one place - the place where the deceased would greet the sun for the last time. On this place was erected a *mirilo*, the resting place of the deceased. Flat stone tablets were generally laid at the head and foot of the deceased, marking his height, to be connected at a later date by a row of stone tablets. The headstones were also sometimes subsequently adorned with symbols carved in shallow relief.

3.

Ukrasi na mirilima / Verzierungen auf den Totenraststeinen / Ornamentation on the mirila

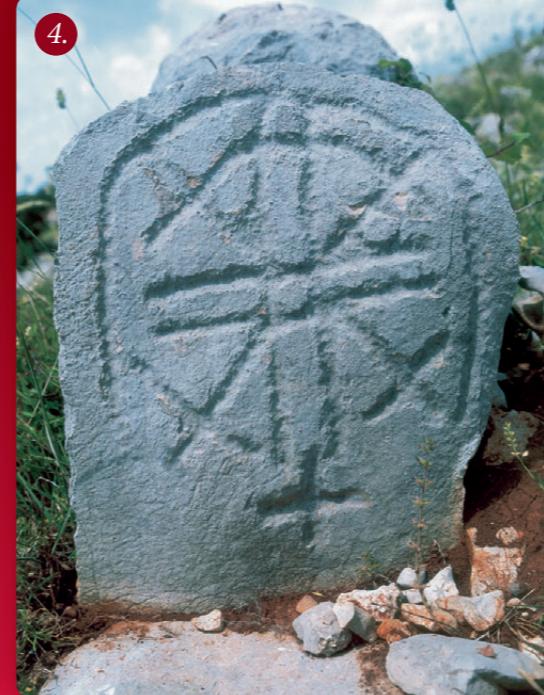

Crteže izradila prof. Mira Trošelj prema izvornom otisku s kamena
Skizzen gefertigt von prof. Mira Trošelj nach direktem Steinabdruck
Sketches of the craftsmanship made by prof. Mira Trošelj from a direct print from the stone

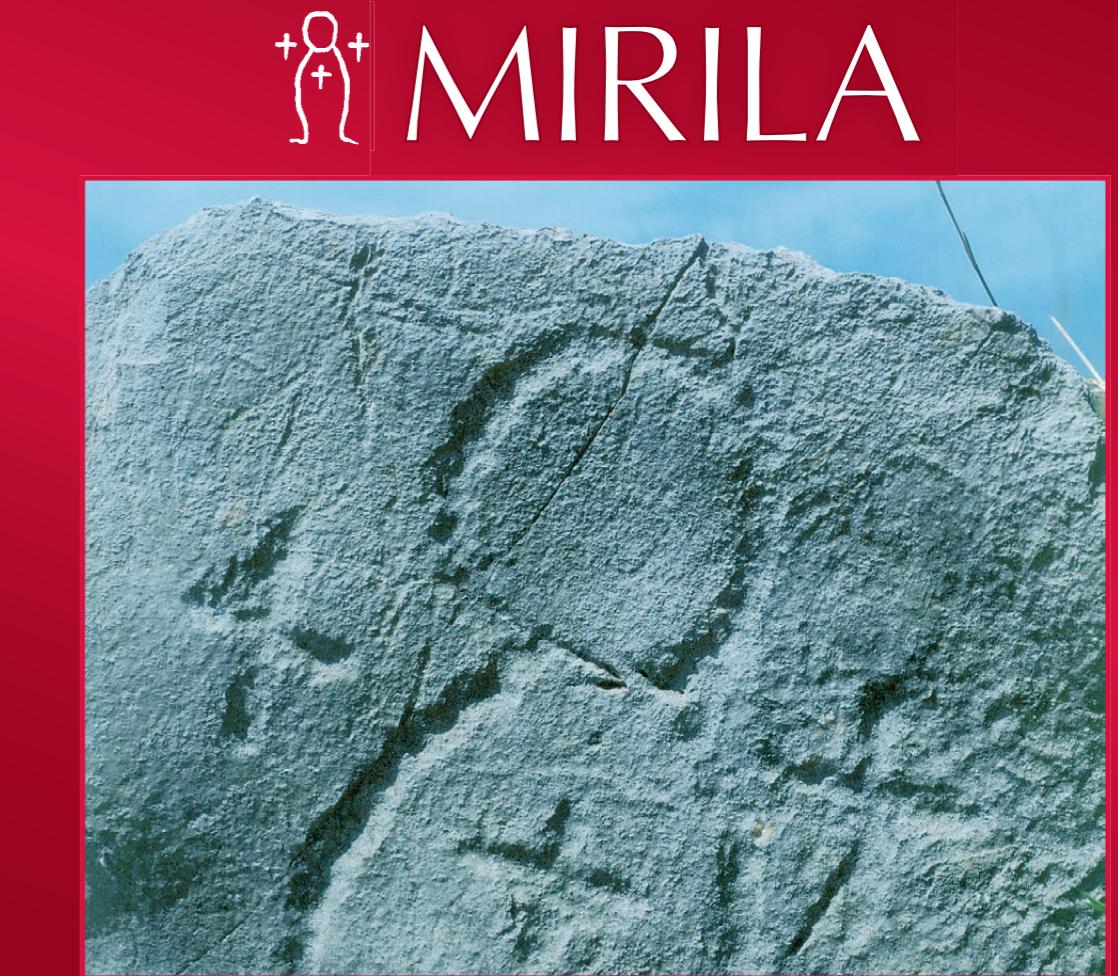
These *mirila* were venerated and visited more than graves, as it was believed that the grave only contained "the body without the soul, which remained at the *mirilo*."

Mystical artistic markings on the headstones, among which the cross and solar circle were the most common, bear witness to a continuity of artistic adornment from prehistoric cultures, via early Christianity and the iconography of the stećak (medieval Bosnian standing tombstone), while inscriptions are rare and belong to more recent times.

As the stone markers of a unique funeral cult, *mirila* convey the customs, way of life and creativity of an entire era.

4.

MIRILA

PAKLENICA
STARIGRAD - SELINE - TRIBAN

CROATIA

Projekt MIRILA ostvaren je uz finansijsku podršku Ureda za kulturni turizam Hrvatske turističke zajednice, Turističke zajednice zadarske županije i Ministarstva kulture RH

Das Projekt MIRILA wurde mit Hilfe des Ministeriums für Kultur der Republik Kroatien, der Kroatischen Tourismusgemeinschaft und der Tourismusgemeinschaft der Gespanschaft Zadar verwirklicht.

The Mirila Project has been realized with the assistance of the Ministry of Culture of the Republic of Croatia, the Croatian Tourism Association and the Zadar County Tourism Association.

Izdavač:
Turistička zajednica
Općine Starigrad
Za izdavac:
Marjana Marasović
Stručni suradnik:
prof. Mira Trošelj
povjesničarka umjetnosti
Tiskar:
Tiskara Kasanić
Fotografie:
Josip Stremčeki
Mladen Radolović Mrlić
Autor karte i crteža:
Josip Zanki, akademski slikar
Graficka priprema:
Grafikart Zadar

TURISTIČKA ZAJEDNICA
OPĆINE STARIGRAD

TOURIST BOARD
OF STARIGRAD

Trg Tome Marasovića 1
23244 Starigrad-Paklenica
tel/fax ++385 23 369 255
tz-starigrad@zd.t-com.hr
www.rivijera-paklenica.hr

STARIGRAD

hr Likovni prikazi na starigradskim mirilima, unatoč rustičnosti, zadiraju bogatstvom reljefnih ukrasa uključanih na uzglavne ploče. Na prvom lokalitetu koji obuhvaća ova staza, a do kojeg se dolazi cestom iz centra

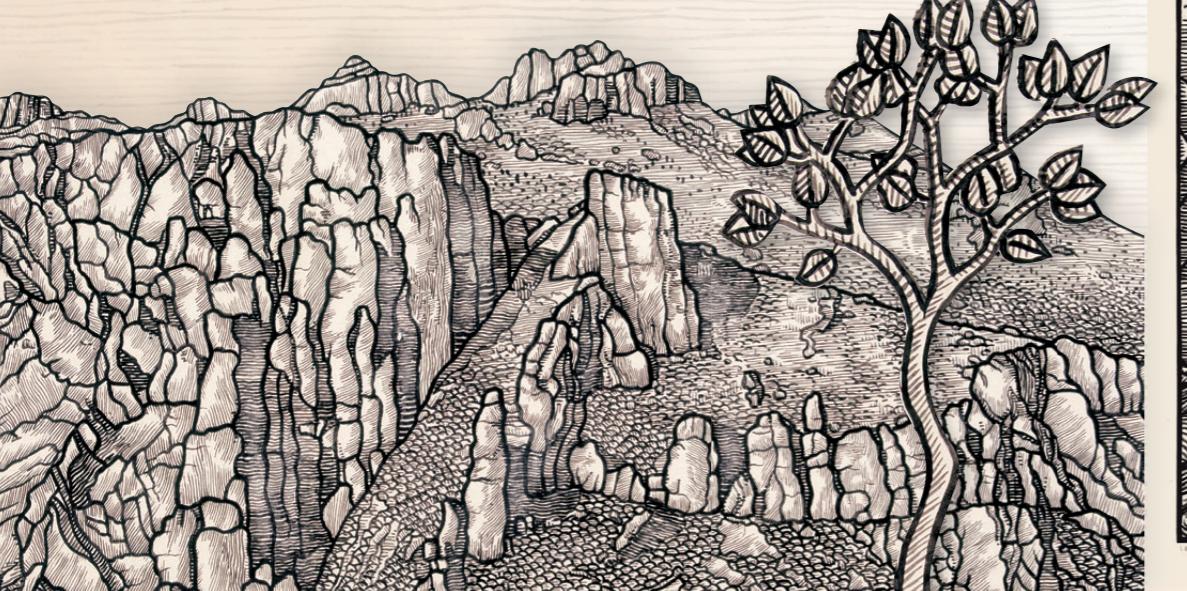

d Die bildnerischen Darstellungen auf den Totenraststeinen von Starigrad bezaubern trotz der Rustikalität durch den Reichtum des eingemeiselten Reliefschmucks, welcher sich auf der Tafel bei dem Kopfende befindet. Auf dem ersten Standort, welchen dieser Pfad umfasst und zu welchem man entlang der Straße aus dem Zentrum Starigrads gelangt, befindet sich einer der seltenen erhaltenen vertikalen Steine mit einem eingemeiselten anthropomorphen (menschenähnlichen) Symbol. Hier gelangt man entlang dem Gebirgsdorf, von welchem sich ein wunderschöner Ausblick auf den gesamten Ort Starigrad bietet, zu dem Standort *Opuvani dolac*. Gerade die Ikonographie der Totenraststeine ist ihre bedeutendste Charakteristik. Hier können Sie fast alles sehen: von einfachen Kreuzmotiven (lateinischen, griechischen, solaren, anthropomorphen), häufig

LJUBOTIĆ

hr Staza obuhvaća 6 lokaliteta *mirila* u neposrednoj blizini sela Ljubotić, nekadašnjeg središta ovog dijela Velebita, kojemu je gravitiralo stanovništvo svih okolnih zaseoka. Tu se nalazi i mjesno groblje - ishodište povorki koje su nosile pokojnika na ukop. Svaki od lokaliteta riječi i slikom donosi dio priče o ovom jedinstvenom običaju.

Najveći sačuvani lokalitet s više od 300 *mirila* su tzv. Vukiceva *mirila*(4), smještena uz stari put koji je zaseok Bristovac povezivao s Ljubotićem. Uzvisine na kojoj su smještena tzv. Renjevačka *mirila*(5), pruža se prekrasan pogled na cijeli Podvelebitski kanal, sve do otočja Zadarskog arhipelaga. Pri povratku moguće je odmoriti se na seoskom domaćinstvu Vrata Velebita, posjetiti etno-kuću i stalnu izložbu razvoja pčelarstva u Dalmaciji i Mediteranu, a uz najavu i uživati u domaćim specijalitetima.

Starigrada, nalazi se jedna od rijetkih sačuvanih uzglavnica s uključanim antropomorfnim (čovjekolikim) simbolom.

Odavde se, planinarskom stazom s koje se pruža prekrasan pogled na cijeli Starigrad stiže na lokalitet *Opuvani dolac*. Upravo je ikonografija mirila njihova najznačajnija osobitost, a ovdje je moguće vidjeti gotovo sve – od jednostavnog motiva križa (latinski, grčki, solarni antropomorfnog), često u kombinaciji sa solarnim krugom, do potpuno nedefiniranih simbola (rozetne, spirale, "četverokuka"), čije značenje znaju samo majstori koji su ih klesali...

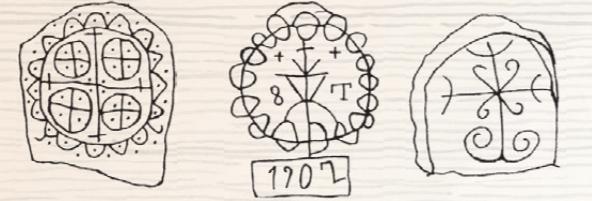
Povratak u Starigrad vodi vješto izgrađenim starim putom niz strmu padinu Velikog Vitrenika, nakon čega prepričamo posjet malom etnografskom muzeju u zaseoku Marasovići, kako bi se u cijelosti upoznali tradiciju, običaji i kultura podvelebitskog kraja.

Vrijeme potrebno za obilazak: 1,30h

Potrebitna oprema: sportska odjeća i obuća, voda

Težina staze: srednje teško

Dužina staze: 3 km

in Kombination mit einem Solarkreis, bis hin zu gänzlich undefinierten Symbolen (Rosetten, Spiralen, "Viererhaken"), deren Bedeutung nur jene Meister kennen, welche diese gemeiselt haben...

Die Rückkehr nach Starigrad führt auf einem geschickt ausgebauten alten Weg entlang eines steilen Abhangs von Veliki Vitrenik. Danach empfehlen wir einen Besuch zu dem kleinen ethnographischen Museum in dem Einzelhof Marasovići, damit Sie die Tradition, die Sitten und Kultur des Gebiets unterhalb des Gebirges Velebit gänzlich kennen lernen.

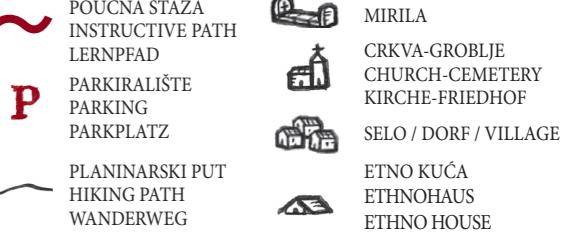
Besichtigungszeit: 1,30 Stunden

Notwendige Ausstattung: Sportbekleidung und -schuhe, Wasser
Schwere des Pfads: mittelschwer

Pfadlänge: 3 km

- 1 Mirila obitelji* Dokoza, Katalinića, Ercega i Bušljeta iz zaseoka** Dokoze (Sinokos), Dobroselo, Grabov klanac i Mali Vaganac;
 - 2 Mirila obitelji* Bušljeta, Ercega, Tomića, Ramića i Milovaca iz zaseoka** Zavitrenik, Dolac Županov, Koin Dolac, Njive i Milovci (Šimiždrići);
 - 3 Mirila obitelji* Koići iz zaseoka** Jatara.
- * obitelj - family - Familie ** iz zaseoka - from village - aus dem Hinterhof

gb Artistic images of the Starigrad mirila (a resting spot for the body during the funeral procession from distant mountain villages to the grave - the mirila was built specifically for the deceased and once built, it was said that his mirila had been made; mirila = measure in the Dalmatian dialect), despite their rustic quality, the wealth of the raised engraving etched into the head stones is fascinating. At the first site along this trail, which can be reached from the road from the centre of Starigrad, is one of the rarely preserved headstones with an engraved anthropomorphic (human-like) symbol. From here, the mountain trail leads to the site *Opuvani dolac*, offer a magnificent view over Starigrad along the route. It is the iconography of the mirila that makes them so distinctive, and here, it is possible to see many different symbols - from the simple motif of the cross (Latin, Greek, solar, anthropomorphic), often in combination with solar circles, to

d Der Pfad umfasst 6 Lokalitäten der *Mirila* in der unmittelbaren Umgebung des Dorfes Ljubotić, des einstigen Zentrums dieses Teils von Velebit, zu welchem die Bevölkerung aller umliegenden Hinterhöfe gravitiert hat. Hier befindet sich auch der Ortsfriedhof – Ausgangspunkt der Prozessionen, die den Verstorbenen zum Begräbnis getragen haben. Jede Lokalität ist mit Wort und Bild Teil einer Geschichte dieses einmaligen Brauchs. Die größte erhaltene Lokalität mit mehr als 300 *Mirila* sind die sogenannten Vukićeva *Mirila* (4), welche sich entlang des alten Weges befinden, der den Hinterhof Bristovac mit Ljubotić verband. Von der Anhöhe, auf welcher sich die sogenannten Renjevačka *Mirila* (5) befinden, bietet sich eine

wunderschöne Ansicht auf den gesamten Kanal unterhalb des Gebirges Velebit, bis hin zu der Inselgruppe des Archipels von Zadar. Beim Rückweg können Sie sich in der Dorfwirtschaft Vrata Velebita erholen, das Ethnohaus und die ständige Ausstellung über die Entwicklung der Bienenwirtschaft in Dalmatien und dem Mittelmeerraum besuchen sowie, nach vorheriger Anmeldung, die heimischen Spezialitäten genießen.
Besichtigungszeit: 2 Stunden;
Notwendige Ausstattung: Sportbekleidung und -schuhe, Wasser;
Schwere des Pfads: leicht, ausgenommen der Anstieg bis zur Lokalität 5 und des Abstiegs im Dorf Ljubotić – mittelschwer.
Pfadlänge: 5 km

- 1 Mirila obitelji* Trošelja iz zaseoka** Silno selo;
 - 2 Mirila obitelji* Mataka iz zaseoka** Korita;
 - 3 Mirila obitelji* Sjauša i Trošelja iz sela** Kruščica;
 - 4 Mirila obitelji* Vukića, Zubčića i Njegovana iz zaseoka** Bristovac, Brišće, Livodica i Lukovac;
 - 5 Mirila obitelji* Zubčića, Njegovana i Gazića iz zaseoka** Livodica, Jamina, Renjevac i Zagon;
 - 6 Mirila obitelji* Mataka iz zaseoka** Krčevine
- * obitelj - family - Familie ** iz zaseoka - from village - aus dem Hinterhof

gb The path includes 6 localities with *mirila* in the immediate vicinity of the village of Ljubotić, the former hub of this part of Velebit, to which the population of all the surrounding hamlets gravitated.

This is also the location of the local cemetery - the starting place for the processions that carried the deceased to burial. Each of these localities contributes to a part of the story of this unique custom through words and pictures. The largest preserved group of over 300 *mirila* is the so-called Vukićeva *mirila* (6), located along an old path that connected the hamlet of Bristovac with Ljubotić. From the elevation on which the so-called Renjevačka *mirila* are located (5), there is a beautiful view of the entire Velebit Channel, all the way to the Zadar Archipelago. On the return trip, there is an opportunity to rest at the village household of Vrata Velebita, visit an ethno-house and a permanent exhibit on the development

of beekeeping in Dalmatia and the Mediterranean. With advance notice, it is also possible to savor domestic specialties.
Time necessary for the tour: 2 hours
Necessary equipment: sports clothing and shoes, water
Difficulty of path: easy, with the exception of the ascent to Locality 5 and the descent to the village Ljubotić
Length of path: 5 km

